

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ayaan Hirsi Ali
Nomade

Uitgeverij Augustus | 2010 | 318 pp. | € 19,90 | ISBN 9789045703862

De indringende en ongemakkelijke verwijten van Hirsi Ali

door *Petra van der Burg*

De auteur is stafmedewerker van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Ayaan Hirsi Ali belooft in haar tweede autobiografische boek, *Nomade* (het vervolg op *Mijn vrijheid*), in te gaan op vragen die lezers haar in de loop der tijd hebben gesteld. De meest gestelde vragen waren: hoe typerend zijn jouw ervaringen? Hoe representatief is jouw persoonlijke verhaal voor de moslimcultuur? Die vragen zijn relevant, want de (jeugd)ervaringen die Hirsi Ali beschrijft liegen er niet om. Ze groeit op in een milieu waarin fysiek en emotioneel geweld aan de orde van de dag zijn: de kinderen uit het gezin worden – naar westerse maatstaven gemeten – buitenproportioneel gestraft wanneer zij niet voldoen aan irreële of onduidelijke verwachtingen. Verder verschilt de opvoeding van Ayaan en haar jongere zus Haweya hemelsbreed van die van hun oudere broer Mahad. Dat laatste was te verwachten, maar toch blijkt het nog maar

de vraag wie het minst slecht af is. Waar de meisjes – zeker wanneer ze wat groter zijn en onder geen beding in contact met jongens mogen komen – voornamelijk in huis vertoeven en zich vaak stierlijk vervelen, mag Mahad mee naar allerlei evenementen, vooral moskeebezoek. Ayaan ziet al snel dat de positie van haar broer niet altijd even benijdenswaardig is. Van jongs af aan wordt hij heen en weer geslingerd tussen verafgoding en vernedering. Hij krijgt als twaalfjarige de verantwoordelijkheid over de eerbaarheid van zijn moeder en zusters, terwijl vader naar het buitenland verdwijnt om het verzet tegen de Somalische dictatuur te leiden. We hoeven geen psychologen te zijn om vast te stellen dat er in deze chaotische jeugdsituatie, waarin het gezin bovendien verschillende keren emigreert, genoeg aanleidingen te vinden zijn om op latere leeftijd te ontsporen, en dat gebeurt dan ook. Haweya sterft nadat ze in een psychose is geraakt op jonge leeftijd in een psychiatrische kliniek, en Mahad, in wezen een intelligent en gevoelig kind, is volstrekt niet in staat om in welke baan dan ook te functioneren, om nog maar te zwijgen van het onvermogen een

B
O
E
K
E
N

fatsoenlijk huisvader te zijn (hoe had hij dat ook moeten leren?). Ayaan zoekt haar geluk buiten de clan. Zij laat de beoogde Canadese echtgenoot voor wat hij is en vraagt asiël aan in Nederland.

* * *

Een belangrijke drijfveer voor de activiteiten en publicaties van Ayaan Hirsi Ali is het integratievraagstuk. Zij ziet hoe mede-immigranten in de westerse samenleving ontsporen en vaak maar zeer beperkt in staat zijn om de kansen die hun nieuwe leefomgeving hun biedt te benutten. In haar praktijk als tolk voor Somalische immigranten stuit ze iedere keer op hetzelfde patroon. Men is snel gewend aan de platvloersheid, het leven van sociale uitkeringen, aan de mobieltjes die in het Westen in ruime mate voorhanden zijn. De ogenschijnlijk onuitputtelijke beschikbaarheid van geld uit de pinautomaat leidt tot allerlei hopeloze schuldsituaties. Met de diepere lagen van de cultuur, waarin het gaat om respect, vrijheid, gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, zelf verantwoordelijkheid nemen voor je leven en dat van anderen, ook wanneer ze geen deel uitmaken van de familiekring, komen immigranten echter nauwelijks in contact. De oorzaak hiervoor ligt volgens de schrijfster in het socialisatieproces, dat in moslimgezinnen hemelsbreed verschilt van westerse gezinnen. De reis van oost naar west is in een paar uur afgelegd, maar, zo merkt ze op, de geestelijke reis van het achterlaten van een tribale cultuur en het zich eigen maken van moderne waarden vergt een diepgaand proces waar vele jaren mee zijn gemoeid. Haar eigen levensverhaal is een voorbeeld van hoe die reis kan lopen, welke offers ervoor moeten worden gebracht en wat het brengt.

Ze beschrijft de cultuurkloof tussen oost en west en tot wat voor misverstanden deze leidt in al zijn subtiliteiten. Een mooi voorbeeld is het moment waarop zij als

tolk optreedt tussen een schoolhoofd en de Somalische ouders van een jongetje dat een ander kind flink heeft toegetakeld. De ouders begrijpen niets van de bezorgdheid van het schoolhoofd: hun zoon heeft immers zijn eer waardig verdedigd en laten zien dat hij de zelfverdedigingstechnieken die hem zijn geleerd goed beheerst. Hij heeft gedaan wat van hem werd verwacht. Niets om zich voor te schamen. Maar waar lichamelijk geweld in een westerse cultuur zo veel mogelijk wordt tegengegaan en vervangen door overleg en – wanneer het niet lukt om geschillen te beslechten – een rechtssysteem, is het voor het betreffende jongetje volstrekt normaal om zijn medeklasgenootje dat onvoldoende respect voor hem toont af te tuigen. Tegen deze achtergrond is het niet zo vreemd dat we op latere leeftijd mannen met een immigrantenachtergrond vaker tegenkomen in de criminaliteitsstatistieken dan hun autochtone leeftijdgenoten. Ergens anders in het verhaal treffen we de jeugdhulpverlener die radeloze Somalische ouders met een dochter met het kortst denkbare minirokje, een navelpiercing en borsten die nog net binnenboord gehouden worden in het strakke topje, verzekert dat het volstrekt normaal is dat jongeren bezig zijn met het ontdekken van hun seksuele identiteit. Deze en andere ervaringen brengen Ayaan Hirsi Ali tot de volgende conclusie: wanneer je het integratievraagstuk goed wilt aanpakken, moet je ervoor zorgen dat kinderen zich in ieder geval op de terreinen van seksualiteit, geld en geweld het westerse waardesysteem eigen maken. Hierin gaat het erom kinderen van meet af aan te leren om verantwoordelijk om te gaan met vrijheden en verstandige keuzes te maken. Niet zozeer de islam als religie is voor Hirsi Ali het probleem, maar de islam als een systeem dat waarden in stand houdt die niet alleen radiaal verschillen van het westerse (Nederlandse) waardestelsel

maar daar vaak ook vijandig, afwijzend tegenover staan.

De terughoudendheid om van immigranten te vragen dat men zich de cultuur eigen maakt, in combinatie met het onvermogen om goed en kwaad te onderscheiden en te benoemen, is volgens Hirsi Ali de oorzaak

Wanneer immigranten mee willen komen, zullen ze zich de westerse waarden eigen moeten maken

van de steeds verergerende integratieproblemen. Immigranten hebben volgens haar geen enkele keus. Wanneer ze mee willen komen, zullen ze zich de westerse waarden eigen moeten maken. Dan gaat het niet zozeer om het geneuzel over de historische canon, maar om verantwoordelijkheid voor het eigen levensonderhoud, een fatsoenlijk financieel beheer en de vaardigheid om conflicten verbaal op te lossen. Zo niet, dan zijn ze gedoemd tot een miezerig, marginaal bestaan, getekend door ressentiment en zelfbeklag. Immigratie behelst veel meer dan uitsluitend geografische verplaatsing. De politici die dit ontkennen, vertragen en belasten volgens haar een noodzakelijk proces. Zowel de samenleving als de immigranten betalen de rekening voor dit gebrek aan realiteitszin. Hier heeft Hirsi Ali wat mij betreft onmiskenbaar een wezenlijk punt te pakken.

Dat neemt niet weg dat we Ayaan in haar boek tegenkomen zoals we haar kennen: vol oordelen over de vrouwonvriendelijke moslimcultuur en zonder een greintje respect voor vrouwen die om welke reden dan ook kiezen voor een traditioneel bestaan: uit plichtsgevoel, omdat het ze aantrekt, voordelen biedt, omdat ze het niet aandurven

eruit te stappen of wat dan ook. Stuk voor stuk keuzes. Maar het zijn keuzes die Ayaan Hirsi Ali onwelgevallig zijn. Toch meen ik bij haar ook een zekere groei te onderkennen in de richting van respect voor haar voormalige geloofsgenoten. De passage waarin ze de prijs die ze betaalt voor het verlaten van haar geografische en geestelijke thuisland onder ogen ziet, is aangrijpend en eerlijk.

Ayaan vergelijkt haar eigen leven met dat van haar halfzusje Sahra. Ze schrijft: ‘Vanuit een objectief standpunt gezien (of in ieder geval vanuit het mijne) mag Sahra dan onderdrukt worden, maar zo voelt ze zich niet. Ze heeft een dochter en een man, ze is beschermd tegen eenzaamheid, ze hoort ergens bij. Ze bezit de zekerheid, de kracht, de duidelijke doelstellingen die voortkomen uit geloof. Ik ben achtendertig en begin nu pas goed te begrijpen waarom mensen ergens bij willen horen en hoe moeilijk het is om alle banden te verbreken met de cultuur en religie waarin je bent geboren... Nu in Amerika voel ik me ontworteld en verloren. Het had me altijd romantisch geleden om een nomade te zijn, om altijd rond te zwerfen. In de praktijk is een thuisloos bestaan waarin je constant onderweg bent, een voorproefje van de hel.’

Hirsi Ali trekt ten strijde tegen een waardesysteem dat onmiskenbaar door bepaalde stromingen binnen de moslimcultuur in stand wordt gehouden. Met name onderdrukking en de slechte rechtspositie van vrouwen, die kunnen leiden tot uitwassen van geweld, vormen de kern van haar strijd: dan gaat het om zaken als eerwraak, besnijdenis van vrouwen en meisjes, beknottung van vrijheid en het onthouden van een fatsoenlijke opleiding. Ze verwijt goed opgeleide moslimvrouwen in het Westen die deze werkelijkheid ontkennen dat ze hun zusters aan de andere kant van de wereld, maar ook die aan de overkant van de straat,

B
O
E
K
E
N

op een kwalijke manier in de steek laten. De veelgemaakte relativiserende opmerking dat rechten van vrouwen in de westerse wereld nog maar kort worden gerespecteerd en dat vrouwenkiesrecht een relatief novum is, mag waar zijn, maar mag naar mijn smaak niet leiden tot een relativering van het probleem waar Hirsi Ali de vinger op legt. Dat neemt niet weg dat het massieve, negatieve beeld dat zij van de moslimcultuur schetst, weinig tot geen ruimte laat voor de positieve kanten daarvan – al komt het de helderheid van haar boodschap uiteraard wel ten goede. Haar statement vergaat niet in een zee van nuanceringen. Het gesprek tussen haar en haar (voormalige) geloofsgenoten wordt hierdoor echter ernstig belemmerd en dat is een hoge prijs. Vertrouwen en wederzijds respect vormen de basis voor het welslagen van een gesprek en dat ontbreekt in dit geval aan beide kanten.

We kunnen niet anders dan vaststellen dat er talrijke stromingen binnen de islam zijn, waarin belangrijke thema's rond individuele vrijheid, verhouding tot de overheid, tot andere geloven, relaties tussen man en vrouw, verschillend worden beleefd. Ook binnen de meer fundamentalistische kringen waar Hirsi Ali uit voortkomt, blijkt sprake van onderlinge verschillen. Haar vader stond erop dat zijn dochters onderwijs kregen en was er mordicus op tegen dat zij zouden worden besneden. De klaarblijkelijk toch niet zo erg onderdanige grootmoeder van Ayaan maakte misbruik van zijn afwezigheid en regelde dat haar kleindochters onder het mes gingen. Ook in deze kringen blijkt de rol van vrouwen en mannen dus niet naadloos te passen binnen het stereotype schema van hulpeloze slachtoffers en gewetenloze daders; Ayaans vader pakt een aantal zaken anders aan dan andere mannen. Dat neemt niet weg dat de cultureel en religieus gekleurde gewelddadigheden die

Ayaan Hirsi Ali beschrijft voor de volksmassa's in steden en de meer afgelegen gebieden in Azië en Afrika herkenbaar zijn.

Mijn voornaamste punt van kritiek is dat Hirsi Ali de problematiek die ze aan de orde stelt versmalt tot een vraagstuk binnen de islam. Daarmee maakt ze zichzelf kwetsbaar voor het verwijt dat ze een rancuneuze strijd voert. Dagelijks worden miljoenen vrouwen wereldwijd geslagen, vermoord, verhandeld of verkracht (zo blijkt uit rapportages van het United Nations Population Fund, UNFPA), zonder dat er een haan naar kraait. We kunnen daarbij denken aan dramatisch huisselijk geweld in Rusland en seks-slavernij in India. In landen en gebieden als Noord-Irak, Iran, Pakistan, Oezbekistan en Tadzjikistan komt het geregeld voor dat vrouwen zichzelf levend verbranden om een einde te maken aan geweld en misbruik. In het noordwesten van Pakistan, Afghanistan, het Midden-Oosten en Afrika bezuiden de Sahara is het niet abnormaal om minderjarige meisjes te dwingen om te trouwen om een schuld af te lossen of een conflict bij te leggen. We hebben hier te maken met een wereldwijd fenomeen waarin de islamitische, hindoeïstische en ook meer lokale religieuze stromingen vaak een rol spelen.

Hirsi Ali heeft naar mijn smaak volkomen gelijk wanneer ze zegt dat dit probleem zeer hoog op de internationale politieke agenda moet komen en dat men de strijd aan moet gaan met de tribale eer-enschaamtecultuur die tot vreselijke situaties kan leiden. Multiculturalisten en romantici die culturele diversiteit ongegeneerd verheerlijken, laten de (veelal) vrouwelijke slachtoffers van dit soort onrecht in de kou staan. Voor de stabiliteit in onze wereld is dit echter een politiek issue van de eerste orde. Evenwichtige vaders en moeders die met elkaar leven in een zekere balans, zijn nodig om een nieuwe generatie op te laten

B
O
E
K
E
N

groeien die verantwoord omgaat met de wereld en zoekt naar rechtvaardige sociale verhoudingen. Gewelddadige gezinnen staan in veel gevallen garant voor kinderen die opgroeien tot gefrustreerde en agressieve volwassenen. De kans bestaat dat de imams die vrolijk toekijken bij een steniging, amputatie of wat voor gruwelijks dan ook, zijn getekend door een sadistische jeugd. Dit is uiteraard geen verontschuldiging, maar wel een verklaring. Slachtoffers in het klein ontwikkelen zich immers al gauw tot daders in het groot.

Ayaan Hirsi Ali gaat op zoek naar bondgenoten voor haar strijd tegen de islamisering van de samenleving. Zij klopt daarvoor aan bij de rooms-katholieke kerk en hoopt dat deze haar jihad wil ondersteunen. Zij stelt voor om een tegenbeweging te organiseren in de sloppenwijken. Dit deel van het boek staat me tegen en fascineert me tegelijkertijd. Ik heb bezwaar tegen het verkondigen van het evangelie vanuit een verborgen agenda: het gaat niet om het evangelie in zijn intrinsieke waarde, het gaat erom de Moslim Broederschap een slag voor te zijn. Daar zie ik weinig goeds uit voortkomen. Een deel van haar kritiek blijft echter haken.

Zij schetst het volgende herkenbare beeld. Vluchtelingen die naar Nederland

*Christenen bieden aan
immigranten praktische hulp,
maar geen kennis van hun
inspiratiebronnen*

kwamen, werden praktisch en materieel zeer goed ondersteund door hele kerkgemeenschappen. Deze gezinnen met hun kinderen zijn vaak goed terechtgekomen. De drommen gastarbeiders en hun gezin-

nen die tegelijkertijd binnenstroomden, werden simpelweg vergeten, waarschijnlijk omdat ze wat minder appelleerden aan de gevoelige snaar van *de vreemdeling in de poorten*. Ondertussen raakten deze gezinnen het spoor bijster in de wirwar van sociale maatregelen, buurtwerkers, westerse vrijheden en losgeslagen kinderen. Het verbazingwekkendst is echter in de ogen van Ayaan Hirsi Ali dat christenen aan immigranten van alles en nog wat aanboden op het gebied van praktische hulp, maar geen kennis van hun inspiratiebronnen. 'Waarom spannen gelovigen zich niet in om immigranten ook vertrouwd te maken met het christelijk geloof?' vraagt zij zich af. 'Christelijke leiders verspillen tijd en geld met zinloze aanzetten tot een interreligieuze dialoog met zelfbenoemde islamitische leiders en zouden er beter aan doen hun inspanningen te richten op de bekering van zo veel mogelijk moslims tot het christendom, door hen bekend te maken met een God die heilige oorlogen afwijst en uit liefde voor de mens zijn zoon heeft gezonden om voor alle zondaars te sterven', schrijft zij letterlijk. 'Anders dan islamisten bieden gematigde kerken niet zozeer geestelijke bijstand als wel praktische hulp. Ik denk dat ze het allebei moeten doen. Want mensen die op zoek zijn naar een barmhartige God vinden nu alleen een strenge Allah in hun omgeving.' Ik vind dit verwijt van Ayaan Hirsi Ali indringend. De verleiding is groot om haar weg te zetten als een fanatieke godsdiensthaatster die een neurotische en verbitterde strijd voert tegen haar eigen achtergrond. Wanneer we haar zo karakteriseren, hoeven we geen moeite te doen om de handschoen die zij de westerse samenleving en daarin vooral de rooms-katholieke kerk toewerpt, op te rapen en serieus in te gaan op de zaken die zij aankaart. Ze stelt naar mijn smaak een lastige, maar wel zeer rake vraag. Waarom maken jullie de vreemdelingen in

je land niet vertrouwd met het mooiste wat je in huis hebt, een God van liefde en ontferming, die als een bewogen Vader de verloren zoon in Zijn armen sluit? Waarom leren jullie immigranten niet dat de cultuur van tolerantie, respect en solidariteit uit dit soort noties voortvloeit? Wanneer Hirsi Ali deze vraag neerlegt, krijg ik een wat ongemakke-

lijk en schutterig gevoel. We kunnen er een beetje omheen kletsen door bijvoorbeeld nog eens uit te gaan pluizen wat nu cultuur en wat religie is en ons af te vragen of er ook geen patronen van discriminatie en uitsluiting een rol spelen. Maar op die manier draaien we om de hete brij heen. Waarom doen we al die dingen eigenlijk niet?

B
O
E
K
E
N